

4. Begimqulov U.Sh. Pedagogik ta'limda zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etishning ilmiy-nazariy asoslari. – T.: Fan, 2007. – 159 b.
5. Yusupova Sh., G'oziyeva O. Ona tili o'qitishda interfaol usullar va kompyuter dasturi. – T.: Bayoz, 2013. -134 b.
6. Abduqodirov A., Xayitov A. Axborot texnologiyasiga oid atamalarning izohli lug'ati. – T.: TDPU, 2002. – 27 b.
7. Elektron darslik va elektron o'quv qo'llanmalari elementlariga texnik, gigienik va ergonometrik talablar. –Toshkent, 2015.
8. Najmiddinova M. Ta'limning sifat va samaradorligini oshirishda vizuallashtirishning ahamiyati // Talim texnologiyalari. – Toshkent: 2006. -№ 1. – B. 18-21.

ТАЪЛИМНИ ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ МУҲИМЛИГИ ВА УНИНГ ИЖТИМОЙ-ФАЛСАФИЙ АҲАМИЯТИ

Алибеков Даврон Абдурақибович

*Ўзбекистон Миллий университетининг Жиззах филиали
Психология кафедраси мудири, фалсафа доктори (PhD)*

Аннотация: *Мазкур мақолада таълимни инновацион ривожлантиришнинг муҳимлиги, таълим тизимини ривожлантиришда инсон омили, таълим жараёнлари ва ижтимоий ҳаёт ўртасидаги қонуниятлар ҳамда таълим тизимини ривожлантиришнинг ижтимоий-фалсафий асослари ҳақида сўз юритилади.*

Калим сўзлар: *Таълим, ривожлантириш, инсон, давлат, жамият, объект, субъект, ғоя, қонун, қонуният, тизим, жараён, ижтимоий, иқтисодий, маданий, маънавий, субстанция, методология, принцип, мезон, омил, асос.*

Таълим шахснинг ўзини ўзи ривожлантириш қобилиятини рўёбга чиқариб, унинг дунёқараши, тафаккурини бойтади, инсон ҳаётига ижодкорлик руҳини бахш этади. Таълим жамият ва унинг аъзолари маънавий эҳтиёжларини қондириш билан боғлиқ шароитлар, мажбуриятлар ва имкониятлар кўринишида намоён бўлади, ижтимоий жараёнлар ва муносабатларни мустахкамловчи, қўллаб-қувватловчи ҳамда мувозанатини сақловчи омилдир. Таълим тизими жамиятда ижтимоий барқарорликни, одамларнинг турмуш тарзини, инсон тақомилини камраб олган мураккаб тизимдир.

Таълим ғоят серқирра ва кенг тармоқли ижтимоий организмдир. Таълим одамлар ўртасида амал қиладиган ахлоқий, диний, сиёсий, иқтисодий, ҳуқуқий, маънавий ва мафкуравий муносабатларнинг ғоявий жиҳатдан таъминотини, замонавий руҳда талқин этганда уларнинг жамиятда инновацион амалиётини рўёбга чиқариш механизмларини ўзида мужассам этади. Бу эса, таълим субъектлари ва маданий борлиқ ўртасидаги умумий алоқадорликка доир қонуниятларга тўла мос келади. С.Лебедевнинг таъкидлашича, “Таълимни фалсафий тушуниш инсон борлиғи ва тафаккур тарзини тасаввур этишнинг жамият ўзгариши ва ривожланиши билан боғлиқ умумий қонуниятларига асосланган билимларни йиғиндисидан иборатдир. Фалсафий жиҳатдан бундай умумийлаштиришнинг мазмунида моддий ва маънавий дунёни ташкил этувчи ҳар бир нарсани ўз даражаси жиҳатдан таҳлил қилиш, педагогик жиҳатдан эса, таълим жараёнини лойиҳалаштиришнинг босқичли ва истиқболли хусусиятларини таҳлил этиш ётади”[1].

Таълим тизимини инновацион ривожлантиришни назарий ва амалий жиҳатларини тушуниш, уни фалсафий жиҳатдан идрок этишда қуйидаги жаҳонда эътироф этилган хусусиятларни эътиборга олиш муҳим аҳамиятга моликдир :

1. Тезкор ўзгариб бораётган, тараққиёт кўлами кенгайиб бораётган замонавий шароитда жамиятни жадал ислохотларга инсонларни ҳар томонлама тайёрлаш;
2. Глобаллашув анъаналарининг тезкор кириб келиши, ахборотлашган жамият кенг кўламли хусусиятлари жадал намоён бўлаётган бир даврда халқаро илмий ва

маданиятлараро муносабатлар, маънавий ва маърифий бағрикенглик жараёнларига эҳтиёжнинг ортиб бориши шароитида таълим жараёнлари фаоллигини ошириш;

3. Ёш авлодни умуминсоний қадриятлар руҳида тарбиялаш, уларнинг қобилиялари, интилишлари ва эҳтиёжларини рўёбга чиқариш мақсадида халқаро миқёсда таълим соҳасида интеграцияни ташкил этишга қаратилган қадриятларни вужудга келиш жараёнини тезлаштириш;

4. Жамиятда демократик анъаналарнинг тезлашуви, плюрализм, фикрлар хилма-хиллиги, ижтимоий ва иқтисодий ислохотларнинг жадаллашуви, таълим тизимида танловнинг юқорилиги шароитида ёш авлод фуқаролик масъулияти ва ижтимоий фаоллигини ошириш.

Таълимни фалсафий тушуниш унинг ижтимоий табиатидан келиб чиқади. Фалсафий фанлар тарихан таълим соҳасини янги ғоялар билан қуроллантиришда хизмат қилиб келган. Мазкур ғоялар фалсафанинг таълим тизимида ўқув жараёнининг ўзаги бўлган билиш назарияси ва услублари билан боғлиқдир. Қ.Назаронинг фикрича, фалсафа “илмий билиш соҳасида у ёки бу вазифани ҳал қилиш билан бизнинг олдимизга янги вазифалар қўйиб, янгича ҳал қилишга ундайди, муайян масала ҳал қилиниши билан у янги тафаккур жараёнига таъсир қилади”[2].

Жамият ҳақидаги ҳар қандай тасаввурлар таълим тизимининг ҳам мақсад ва мазмунига тўлиқ мос келади, ундаги жараёнларни ғоявий таъминотини ташкил этади, чунки таълим жамият ижтимоий соҳасининг асосий субстанционал қисмларидан бири ҳисобланади. Аввало, таълимнинг кўпгина моделлари, яъни эркин билим олиш жараёнларидан тортиб, шахсга йўналтирилган таълимгача бўлган ораликдаги барча даврларда фалсафий антропология муҳим роль ўйнаб келган. Бошқача қилиб айтганда, таълимни ривожланиши билан боғлиқ ҳар қандай ғояларнинг амалий рўёби фалсафий тафаккур тарзининг ҳосиласи сифатида қаралиши лозим, пировардида соҳада таълим амалиётида янгича тадқиқотлар, технологик ва услубий жараёнлар вужудга келади.

Жамият ҳақида тўпланган билимларда фалсафанинг таълим тизими, маърифат ва маънавиятни ривожланишидаги тўғрисида кўпгина фикрлар мавжуд. С.Гессеннинг фикрича, “фалсафа таълим тизимини назарий асосларини вужудга келтиришдаги ўрни юксак бўлиб, у ҳақиқатда амалий фалсафа ҳисобланади”[3]. Фалсафа ва таълимнинг ўзаро алоқадорлиги педагогика соҳасининг ҳар фандай қисмида фалсафий билимлар мавжуд бўлиб, унга ижтимоий мақом бахш этади.

Замонавий таълим тизимида фалсафий билимларни таълим жараёнларининг ривожланишига таъсири юзасидан билимлар шаклланган бўлсада, улар тизимлашмаган. Бугунги кунда мазкур билимларни бир тизимга солиш, уларни методологик жиҳатдан тартибга солиш, фалсафий тасаввурлар ва педагогик билимларни уйғунлаштириш борасида амалий тадқиқотлар олиб борилиши мақсадга мувофиқ. Ҳозирги кунда таълим тизимини фалсафий асосда тушуниш борасида турли хил илмий билимларнинг мавжуд бўлиб, улар таълим услублари ва техноологияларини ривожлантиришга қаратилмоқда.

Шундай қилиб, маълум педагогик жараёнларни ташкил этишда таълим моделларининг фалсафий асослари бир бири билан уйғун асосда ишлаб чиқилмоқда. Фалсафий билимлар таълимда илгари яратилган фалсафий ғоялар билан биргаликда замонавий фалсафий концепциялар уйғунлиги асосида уйғунлаштирилмоқда. Шунинг билан биргаликда таълим тизимини ривожлантиришда фалсафий билимлар ва ғоялар ўзига хос фалсафий таълимотлар асосида жорий этилса нафақат замонавий таълим назарияси, балки унинг амалиёти ҳам кенг қўламли равишда бойиб боради.

Таълим тизимининг ривожланишида инсон омили асосий ўрин тутишини инобатга олсак, синергетика методи хусусиятлари мавжуд бўлишини назардан қочирмаслик, бифуркация ходисасини вужудга келишини инобатга олиш муҳимдир. Файласуф олим А.Сайтқосимовнинг фикрича, “Жамиятдаги мураккаб ижтимоий муаммоларни тадқиқ ва таҳлил этиш, замонавий илмий концепцияларни яратишда синергетиканинг ўз-ўзини ташкиллаштириш тамойили муҳим хусусият бўлиб ҳисобланади. Шунингдек,

синергетика кишилиқ жамияти назариялари ва ижтимоий тараққиёт қонунлари амалиётида инсонга яратувчанлик фаоллигини бахш этадиган ижтимоий-фалсафий хусусиятларни ҳам ўзида мужассам этади”[4].

Таълим соҳаси тушунчаси, унинг фалсафий мазмуни бўйича олиб борган таҳлиллар асосида таълим тизими ва тақомилининг қуйидаги ижтимоий-фалсафий мезонларини илгари сурамиз:

- таълим соҳаси ижтимоий ҳаётнинг муҳим тармоғи бўлиб, таълим олувчи ва таълим берувчи ўртасидаги муносабатларда намоён бўладиган инсон омили ва унинг жамиятдаги ўрнини таъминлаш билан боғлиқ хусусиятларни намоён этади;

- таълимда иштирок этувчиларнинг манфаатларини уйғунлигини таъминлайди, таълим ва тарбия жараёнларида намоён бўладиган хусусиятларнинг бутун мажмуини ташкил этади, индивиднинг ижтимоий мавқеини янада юксалтиради;

- инсон маънавий ва маърифий тақомилини таъминлаш, баркамол авлодни тарбиялаш, ижтимоий ишлар фаол шуғулланиши, умрни унумли ўтказиши, турмуш мазмунининг бойишига хизмат қилади;

- таълим фуқароларнинг таълим ва тарбия олиш билан боғлиқ ижтимоий ва қонуний эҳтиёжларини қондириш билан боғлиқ шароитлар, мажбуриятлар ва имкониятлар кўринишида намоён бўлади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Лебедев С. Проблема истины в естествознании и социально-гуманитарных науках.//Философия социальных и гуманитарных наук: Учебное пособие для вузов. -М.: Академический проект, 2006. - С.11.

2. Қ.Назаров. Билиш фалсафаси. –Тошкент, Университет, 2005. –Б. 219.

3. Гессен С. И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию / Отв. ред. и сост. П. В. Алексеев. - М.: "Школа - Пресс", 1995. - с. 448 .

4. Саитқосимов А. Фуқаролик жамиятини барпо этишда ижтимоий соҳани инновацион ривожлантириш қонуниятлари. –Тошкент, Тафаккур, 2019-Б. 135.

5. Alibekov, D. (2020). Socio-philosophical basis of educational system development. ISJ Theoretical & Applied Science, 10 (90), 24-26. Soi: <http://s-o-i.org/1.1/TAS-10-90-6> Doi: <https://dx.doi.org/10.15863/TAS.2020.10.90.6>

6. Alibekov, D. (2021). СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ. Журнал музыки и искусства, 2(2).

ANALYSIS OF PAUSES AND INTERRUPTIONS AS ELEMENTS OF LINGUISTIC PRODUCTION IN SIMULTANEOUS INTERPRETATION

Abdurakhmanova Zilola

2nd year master student, Uzbek State University of World Languages, assistant in foreign languages department in Jizzakh branch of The National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek

Abstract: The heterogeneous character of studies on this subject has already been mentioned and can be noticed even on an examination of the definitions and classifications of the occurrences. Some experts divide pauses into individual and functional pauses, others describe them as silent and filled pauses. Another quite vague question concerns the relationship between pauses and hesitations. In order to cast light on these issues, studies on the subject will be presented following the different approaches. It has to be stressed that in many of them non-fluencies are not the object of the study but only a useful tool to investigate psychological and cognitive mechanisms in communication and/or SI.

Key words: taxonomy, SI-specific, silent pauses, initial pause, juncture pause, clause-internal pause, interruptions, false start, vowel and consonant lengthening's.